

Wat doet kunst?

Verbeelding en
beeldgeletterdheid
stimuleren met boeken.

Jeugdboekenmaand 2020

Margot Van Dingenen
Iedereen Leest

Inhoud

Naar een visueel competente lezer	2
Cultuur in de Spiegel	2
Visuele grammatica	3
Methodieken om waarneming en verbeelding te stimuleren	6
Begeleide visualisatie	6
Als ik daar was...	6
Vertrekken vanuit een illustratie	7
Maak of zoek een illustratie/foto die past bij het verhaal	7
Het boek of de film?	8
Stimuleer verbeelding met wat als-vragen	9
Kijkaartjes	9
Tableau vivant	10
Het verhalenwiel	11
Lees en speel	11
Bijlagen	13
Kijkaartjes	13
Kijkaartjes met visuele ondersteuning	14
Woordenlijst visuele grammatica	15
Storywheel	18
Colofon	19

Naar een visueel competente lezer

De Jeugdboekenmaand staat in het teken van kunst en wat kunst met je doet. Een belangrijke vaardigheid in het omgaan met kunst is *waarnemen*. Echt kijken naar en analyseren van wat je ziet. We worden overspoeld door beelden. Denk maar aan Netflix en Instagram. Door deze beeldenstroom vergeten we soms stil te staan bij wat we zien. In deze bundel vind je methodieken om te werken aan *beeldgeletterdheid* in de breedste zin van het woord: gaande van schilderijen tot graffiti art, van filmfragmenten tot *illustraties in boeken*. Het gaat erover een visuele competentie te ontwikkelen die je in staat stelt allerlei soorten beeld te begrijpen.

*Visueel competent*¹ zijn gaat over het ontwikkelen van kennis, vaardigheden en attitudes die je nodig hebt om te reageren op een beeld dat gemaakt is door iemand anders. Tegelijkertijd houd je tijdens je interactie met dat beeld de situatie waarin dat beeld gemaakt is en de plek waar je bent in je achterhoofd.

Naast kijken naar beelden en waarnemen, focust deze handleiding op *verbeelden*. Een visueel competente lezer beperkt zich niet tot louter kijken. Hij vraagt zich ook af hoe het daar ruikt, welke geluiden er klinken en hoe de dingen er aanvoelen. Hij beleeft het beeld als het ware met al zijn zintuigen en verzint er dingen bij. Om verbeeldingsvaardigheid te ontwikkelen, kan het helpen om te praten over hoe je je dingen voorstelt en hoe anderen dat doen. De werkvormen in de handleiding geven hier aanleiding toe.

Deze werkvormen kunnen gelinkt worden aan de theorie *Cultuur in de Spiegel* (CIS), waar verbeelding en waarneming ook een centrale plek innemen. Hieronder volgt een korte toelichting bij deze cultuurtheorie.

Cultuur in de Spiegel

‘Cultuur in de Spiegel’ biedt een theoretisch kader voor een doorlopende leerlijn cultuuronderwijs. De theorie is ontstaan vanuit de nood aan duidelijkheid over de inhoud van cultuuronderwijs. Volgens de theorie gaat cultuur over hoe je *omgaat met de werkelijkheid* in je denken en handelen. Cultuur is veel breder dan kunst alleen. Het gaat ook over onze manier van leven, kleden, eten en communiceren, steeds in vergelijking met anderen.

De vaardigheden die we nodig hebben om met de veranderende werkelijkheid om te gaan, zijn *waarnemen, verbeelden, conceptualiseren en analyseren*.

Waarnemen: dingen herkennen naar aanleiding van iets dat we opmerken met onze zintuigen (Bijv.: Je ruikt een parfum dat je aan je moeder doet denken.)

Woorden die kunnen helpen om hier doelen bij te formuleren: ervaren, ontdekken, herkennen

Verbeelden: nieuwe dingen bedenken (in je hoofd) en/of maken (met een tastbaar resultaat) (Bijv.: Je maakt een prototype van een afwasrobot.)

Woorden die kunnen helpen om hier doelen bij te formuleren: verzinnen, voorstellen, fantaseren

¹ Dousay, T. A., & Branch, R. M. (2013). Visual Competency. In R. C. Richey (Ed.), *Encyclopedia of terminology for educational communications and technology* (pp. 319–321). New York: Springer International Publishing.

Conceptualiseren: dingen benoemen, onder woorden brengen

(Bijv.: Je gaat in gesprek met anderen over de definitie van liefde en welke soorten er bestaan.)

Woorden die kunnen helpen om hier doelen bij te formuleren: vertellen, oordelen, interpreteren

Analyseren: verbanden ontdekken, structuren blootleggen

(Bijv.: Je onderzoekt overeenkomsten en verschillen tussen twee hoofdpersonages.)

Woorden die kunnen helpen om hier doelen bij te formuleren: onderzoeken, verklaren, evalueren

---

Visuele grammatica

Om over een illustratie in gesprek te kunnen gaan, heb je een aantal handvaten nodig om de bespreking te leiden. De visuele grammatica biedt hulp – dit is een soort woordenboek van de fundamentele aspecten van grafische kunst in de brede zin. Je vindt een woordenlijst in bijlage met daarin belangrijke elementen van een illustratie. Hieronder staat een voorbeeld van hoe je zo'n illustratie in detail kan bespreken. De focus ligt op de drie componenten² die aan de basis van de visuele grammatica liggen:

- Representatie: *wat gebeurt er op de tekening?*
- Interactie: *welk effect heeft de illustratie op mij?*
- Compositie: *hoe geeft de compositie betekenis aan de illustratie?*

Laten we onderstaande illustratie uit *De Rijke Uren van Jacominus Gainsborough* van Rébecca Dautremer eens van naderbij bekijken.

² https://www.academia.edu/21859228/The_Shape_of_Text_to_Come_how_image_and_text_work

Representatie

We zien ergens in de verte een konijn op een bankje onder een boom vol witte bloesems (in bijlage vind je de illustratie in het groot). Het gras is mooi groen, er staan veel bomen aan de overkant van een meer. Het tafereel speelt zich overdag af. Dat kunnen we afleiden uit het feit dat de zon schijnt en de schaduwen van de bloesem.

Bij het bespreken van representatie kan je stilstaan bij de volgende onderdelen:

- **Setting:** *Ergens in een park, in de natuur, op een bankje onder een grote boom.*
- **Vormen en lijnen:** *We zien vloeiende vormen die de natuur verbeelden. Gebogen lijnen die de kromming van de takken benadrukken en verticale lijnen die de hoogte van de bomen in de verf zetten.*
- **Symbolen:** *De witte bloesem kan eenvoud en zuiverheid benadrukken. Als je het verhaal leest, kan je opmaken of dit ergens een logisch idee zou kunnen zijn.*
- **Vector:** *Hier volgen we met ons oog de scheidingslijn van het gras en het water en wordt ons oog zo naar het konijn op de bank geleid.*

JE VINDT IN BIJLAGE DE WOORDENLIJST WAAROP DE TERMINOLOGIE VERKLAARD WORDT

Interactie

Interactie gaat over hoe personages en objecten met elkaar communiceren en hoe het beeld onze emoties beïnvloedt wanneer wij ermee in interactie gaan.

Bij het praten over de interactie op een illustratie, kan je het hebben over volgende zaken:

- **Standpunt:** *Hier kijken we recht vooruit. Het lijkt alsof we in het begin van het park staan en uitkijken op de boom met bloesems waaronder het konijn zit.*
- **Kleur:** *De kleuren hier zijn heel zacht en rustig. Ze benadrukken de eenvoud en de vredigheid van het tafereel. Het kleurgebruik illustreert de stilte en kalmte op die plek.*
- **Blik:** *We kunnen op deze illustratie niet goed zien waar het konijn naar kijkt, maar hij lijkt vanop de bank voor zich uit te kijken. De illustratie nodigt de kijker/lezer uit om zelf te gaan rondkijken en te genieten van de mooie natuur.*
- **Weergave:** *We herkennen hier duidelijk een echt park, maar de weergave is iets romantischer door de licht vervaagde kleuren.*
- **Nabijheid:** *Het personage zit heel ver van ons. De afstand nodigt ons uit om de omgeving eerst in ons op te nemen en benadrukt mogelijks ook isolatie of contemplatie bij het personage.*

JE VINDT IN BIJLAGE DE WOORDENLIJST WAAROP DE TERMINOLOGIE VERKLAARD WORDT

Compositie

Compositie gaat over hoe design en lay-out van een beeld een bepaalde betekenis weergeven.

Je kan praten over:

- **Kadrering:** *Rond deze illustratie zit geen kader, maar de lijnen zijn wel afgebogen, waardoor het toch lijkt alsof de illustratie uitgeknipt is. Het geeft de indruk van een klein schilderijtje.*

- Lay-out: *Het konijn op het bankje is eerder achteraan links gesitueerd. Ze vormen geen centraal focuspunt van het tafereel, integendeel, ze gaan een stukje op in de mooie natuur.*
- Blikvanger: *Hier kijken we meteen naar de witte bloesems van de boom, omdat die eerder in het midden staat, veel ruimte opeist en contrasteert met het omringende groen.*

JE VINDT IN BIJLAGE DE WOORDENLIJST WAAROP DE TERMINOLOGIE VERKLAARD WORDT

Vragen om te stellen bij een illustratie

Je hoeft natuurlijk niet met je leerlingen alle bovenstaande elementen te overlopen en deze terminologie te gebruiken. Met de info in je achterhoofd, kan je al wel een aantal vragen stellen waardoor leerlingen naar verschillende aspecten van de illustratie gaan kijken:

- *Wat is het eerste dat je opmerkt? Waarom denk je dat dit belangrijk is?*
- *Waarom staat het personage zo ver van voorwerp X?*
- *Hoe denk je dat X zich voelt? Waarom denk je dat?*
- *Wat zou Y aan het denken zijn?*
- *Welk gevoel krijg je bij bepaalde kleuren?*
- *Hoe laat zou het zijn op de tekening? Hoe weet je dat?*

Methodieken om waarneming en verbeelding te stimuleren

Hieronder vind je enkele methodieken om waarneming en verbeelding bij je leerlingen te stimuleren. We leggen de focus op deze vaardigheden, omdat ze cruciaal zijn bij het kijken naar kunst in de brede zin van het woord.

Begeleide visualisatie

DOMEIN:	Nederlands
VAARDIGHEDEN:	waarnemen, verbeelden, spreken, luisteren
LEEFTIJD:	kleuters 1e graad LO 2e graad LO 3e graad LO 1e graad SO
NODIG:	een boek om uit voor te lezen

- De leerkracht leest een beschrijvende passage voor aan de leerlingen en pauzeert regelmatig om te vertellen wat hij/zij voor zich ziet en wat hij/zij voelt bij wat net is voorgelezen.
- Benadruk dat de tekst helpt om bepaalde beelden en emoties op te roepen en dat deze de verschillende zintuigen kan stimuleren.
- Vraag nu aan je leerlingen om hun ogen te sluiten, diep in te ademen en te ontspannen terwijl je verder leest.
- Pauzeer af en toe en vraag aan leerlingen wat ze zien, horen, proeven, ruiken en voelen. Vraag hen ook welke woorden hebben geholpen om dat beeld en die emoties op te roepen bij hen.

Als ik daar was...

DOMEIN:	Nederlands
VAARDIGHEDEN:	waarnemen, verbeelden, spreken
LEEFTIJD:	kleuters 1e graad LO 2e graad LO 3e graad LO 1e graad SO
BENODIGDHEDEN:	een prentenboek, geschikt voor de leeftijd waaraan je lesgeeft

Laat je leerlingen zich inleven in een verhaal door hen aandachtig naar een illustratie te laten kijken en hen de vraag te stellen “Als jij daar was, wat zou je dan doen?”

- Toon de leerlingen een illustratie uit een boek. Dit kan een scène van een landschap zijn, maar even goed een uitbeelding van een overval. Stel hen de vraag: “Als jij daar was, wat zou je dan doen?”
- Leerlingen schrijven hun antwoord op een briefje en geven het aan jou. Als ze nog niet kunnen schrijven, doe je het gewoon mondeling.
- Je leest een aantal briefjes voor. Zo toon je aan dat ieders verbeelding anders werkt. Leerlingen worden zich zo bewust van het feit dat er verschillende waarheden/werkelijkheden naast elkaar bestaan en dat we de dingen allemaal op onze eigen manier zien.
- Of laat leerlingen op post-its noteren, kopieer de illustratie en hang alles samen aan de muur. Zo kunnen leerlingen letterlijk elkaars gedachten lezen.

TIP: Je kan de methodiek van de begeleide visualisatie (zie hierboven) aan deze activiteit koppelen en zo iets dieper ingaan op de illustratie.

Vertrekken vanuit een illustratie

DOMEIN:	Nederlands
VAARDIGHEDEN:	waarnemen, verbeelden, spreken, luisteren
LEEFTIJD:	kleuters 1e graad LO 2e graad LO 3e graad LO 1e graad SO
BENODIGDHEDEN:	illustraties bij een verhaal, uitgeknipt en per twee verdeeld

In deze eenvoudige oefening gaan waarneming en verbeelding hand in hand.

- Leerlingen krijgen in groepjes of per twee een illustratie uit een boek. Die heb je op voorhand gekopieerd en uitgeknipt, zodat ze de tekst die erbij hoort niet te zien krijgen.
- De leerlingen gaan nu proberen aan de hand van de illustratie die ze hebben gekregen een verhaal te reconstrueren. Het enige wat jij hen meegeeft, is de titel van het verhaal.
- Het groepje dat denkt dat haar illustratie het begin van het verhaal zou kunnen zijn, steekt de illustratie omhoog en vertelt er heel kort iets bij, bijvoorbeeld: *Mus tekent heel graag aan de eettafel. Zijn mama kookt ondertussen.*
- Het groepje dat denkt dat haar tekening een vervolg kan zijn op wat net is verteld, steekt op haar beurt de illustratie omhoog en vertelt verder. Zo gaat het door tot iedereen aan bod is gekomen.
- Telkens wanneer een groepje iets bij haar illustratie heeft verteld, hang je deze illustratie vooraan.
- Vat het verhaal dat je leerlingen zojuist hebben verteld nog eens samen. Verwijs naar de illustraties die aan het bord hangen.
- Lees nu het boek voor (of een hoofdstuk uit het boek waarvan je illustraties hebt gebruikt). Je kan hen ook gewoon vertellen waarover het eigenlijke verhaal gaat.
- Leerlingen vergelijken beide verhalen nu en evalueren welk verhaal ze het leukst vonden: het verhaal dat ze zelf maakten of het verhaal zoals het geschreven staat. Waarom vinden ze dat?

Maak of zoek een illustratie/foto die past bij het verhaal

DOMEIN:	Nederlands
VAARDIGHEDEN:	luisteren, verbeelden, spreken
LEEFTIJD:	kleuters 1e graad LO 2e graad LO 3e graad LO 1e graad SO
BENODIGDHEDEN:	eventueel papier en kleurpotloden, eventueel gebruik smartphone

- Je leest een verhaal voor of je laat leerlingen thuis een verhaal/hoofdstuk uit een boek lezen.
- Leerlingen tekenen tijdens het voorlezen of na het lezen iets dat volgens hen past bij het verhaal. Ze kunnen ook zelf een foto nemen of er een zoeken die de sfeer voor hen samenvat. Ze geven de tekeningen/foto's aan jou.
- Toon nu alle tekeningen/foto's naast elkaar. Vraag leerlingen wat er opvalt. Ze zullen wellicht snel opmerken dat de foto's niet hetzelfde zijn, maar misschien ook dat bepaalde elementen terugkomen.

- Vraag nu aan je leerlingen:
  - Waarom heb je deze tekening/foto gemaakt bij het verhaal?
  - Hangt er ergens een tekening/foto die lijkt op die van jou?
  - Welke tekening/foto vind jij zelf niet passen bij het verhaal? Waarom?

TIP: Moedig leerlingen aan om vragen te stellen over elkaars tekeningen of foto's. Je wil leerlingen laten vertellen waarom ze net die foto of tekening hebben gekozen/gemaakt en hen laten stilstaan bij het feit dat ze verschillende beelden hebben bij hetzelfde verhaal.

Het boek of de film?

DOMEIN:	Nederlands			
VAARDIGHEDEN:	luisteren, kijken, spreken, verbeelden			
LEEFTIJD:	kleuters	1e graad LO	2e graad LO	3e graad LO
BENODIGDHEDEN:	verfilmd boek, verfilming van het boek			

- Leerlingen lezen (een hoofdstuk uit) een boek waarvan er een verfilming beschikbaar is of je leest zelf een (hoofd)stuk voor.
- Na het lezen laat je hen op een apart papiertje noteren/tekenen hoe de personages en setting er volgens hen uitzagen. Daar kan je dan later op terugkomen en kijken of dit overeenstemt met hoe het in de film verbeeld wordt.
- Daarna bevraag je hun leeservaring. Je kan de volgende vragen ook aan de leerlingen zelf geven, hen met elkaar laten overleggen en dan klassikaal terugkoppelen:
  - Was je geboeid? Wou je verder lezen?
  - Hoe lang duurde het om het fragment te lezen?
  - Hoe verliep het verbeeldingsproces? Kon je je meteen allerlei dingen voorstellen? Hielp de schrijver je daarbij? Of moest je al het werk zelf doen?
  - Neem even tijd om te bespreken hoe anderen zich dezelfde scène voorstelden. Komt het overeen? Of zijn er verschillen? Was het bij iedereen even makkelijk/moeilijk om een beeld te krijgen bij het verhaal?
  - Welke dingen in het verhaal herkende je? M.a.w. op welke momenten kon je terugvallen op vroegere herinneringen (waarnemingen) om een beeld te krijgen van het verhaal?
- Laat de leerlingen nu het filmfragment zien van hetzelfde hoofdstuk. Vertel hen dat ze nadien hun kijkervaring zullen vergelijken met hun leeservaring. Laat hen hierover in kleinere groepjes praten met volgende richtvragen:
  - Hoe lang duurde het fragment ongeveer denk je?
  - Is het een voordeel dat beeldtaal zo snel gaat? Vind je het fijn dat je een boek op je eigen tempo kan lezen en kan terugkeren naar een bepaalde zin?
  - Hoe was je kijkervaring? Was je geboeid? Wou je de film verder bekijken?
  - Zagen de setting en personages uit het boek eruit zoals jij je het had voorgesteld? Op welke manier verschilde het in de film? Welk gevoel had je daarbij?

- In welke opzichten verschilde het filmfragment van het tekstfragment? Heeft de regisseur bepaalde dingen weggelaten of anders geïnterpreteerd?
- Bij het kijken naar een film heb je minder verbeeldingswerk. Iemand heeft al voor jou beslist hoe de dingen er uitzien. Welk effect heeft dat op je ervaring? Vind je dit fijn?

TIP: Op zoek naar verfilmde boeken? Neem eens een kijkje op www.boekenzoeker.be en filter onder het kopje 'Extra' op 'verfilmde boeken'.

Stimuleer verbeelding met wat als-vragen

DOMEIN:	Nederlands			
VAARDIGHEDEN:	luisteren, schrijven, verbeelden			
LEEFTIJD:	kleuters	1e graad LO	2e graad LO	3e graad LO
BENODIGDHEDEN:	strookjes papier met titels, teksten van leerlingen op 1 A4			

Leerlingen herschrijven een stuk van het verhaal door een element te veranderen aan de hand van een wat als-vraag (bijv.: Wat als het hoofdpersonage een meisje was? Wat als het verhaal zich afspeelde in 1950? Wat als er geen politiemann in de buurt was?)

- Lees een kort verhaal voor. Dat kan bijvoorbeeld ook een sprookje zijn.
- Leerlingen krijgen tijd om een wat als-vraag te bedenken die een impact heeft op het verhaal. Dat wordt de titel van hun korte tekst (max. 1 pagina). Ze schrijven er in de klas of thuis aan.
- Bovenaan hun papier schrijven ze enkel hun naam. De titel noteren ze op een apart strookje papier.
- Haal de teksten nu op en hang de titels op aan de muur.
- Herverdeel de zelfgeschreven teksten en laat leerlingen proberen het verhaal te linken aan één van de wat als-titels die aan de muur hangen.
- De leerling hangt de tekst onder de wat als-titel en nadien gaan de 'auteurs' van de teksten kijken of hun titel en tekst bij elkaar horen.
- Bespreek achteraf met je leerlingen hoe vlot dit ging.

Kijkkaartjes

DOMEIN:	Nederlands			
VAARDIGHEDEN:	luisteren, waarnemen, verbeelden, spreken			
LEEFTIJD:	kleuters	1e graad LO	2e graad LO	3e graad LO
BENODIGDHEDEN:	kijkkaartjes met of zonder visuele ondersteuning (bijlage)			

Begin met het maken van een aantal kijkkaartjes. Je vindt een sjabloon in bijlage, maar je kan dit natuurlijk nog zelf aanvullen of er je eigen ding mee doen.

- Ik zie...
- Ik hoor...

- Ik voel...
- Ik hoop...
- Ik heb net...
- Ik ga...

Bedoeling is dat leerlingen naar een illustratie gaan kijken en zich aan de hand van de kaartjes verplaatsen in wat een personage (mens, dier, voorwerp) op de prent denkt/ziet/voelt...

Bijvoorbeeld: je kijk naar een illustratie uit 'Het Ding' van Shaun Tan:

- Leerlingen kunnen zich nu verplaatsen in de jongen of in het vreemde ding. Als ze zich verplaatsen in de jongen kan die misschien zeggen: "Ik zie een vreemd ding." Of "Ik hoop dat dit ding me niet gaat opslokken." Als je je verplaatst in het voorwerp, zou je kunnen zeggen: "Ik heb net een wandelingetje gemaakt." Of "Ik ga vragen wat er in de jongen zijn rugzak zit."

Dit is een manier om leerlingen goed te laten kijken naar prenten en om zich in te leven in de illustratie.

Tableau vivant

DOMEIN:	Nederlands				
VAARDIGHEDEN:	beweging, verbeelden				
LEEFTIJD:	kleuters	1e graad LO	2e graad LO	3e graad LO	1e graad SO
BENODIGDHEDEN:	boek om uit voor te lezen				

- Lees een verhaal voor aan je leerlingen. Kies een boek dat geïllustreerd is, maar toon hen de illustraties nog niet op voorhand.

- Af en toe stop je met vertellen en laat je je leerlingen een soort levende tekening, een 'tableau vivant' maken bij wat ze net hebben gehoord.
- Vergelijk achteraf met de illustratie in het boek. Welke keuzes zijn er gemaakt door de illustrator? En door de leerlingen? Welk beeld is het sterkst? Waarom?

Het verhalenwiel

DOMEIN:	Nederlands				
VAARDIGHEDEN:	luisteren, verbeelden, spreken				
LEEFTIJD:	kleuters	1e graad LO	2e graad LO	3e graad LO	1e graad SO
BENODIGDHEDEN:	bijlage 'verhalenwiel'				

- Lees een verhaal voor aan leerlingen of laat hen zelf een verhaal lezen.
- Ze gaan dit verhaal nu 'navertellen' m.b.v. tekeningen in een verhalenwiel (zie bijlage).
- Eerst en vooral verdelen ze hun verhaal op in 6 sleutelgebeurtenissen – evenveel vakjes als er in het verhalenwiel staan.
- In elk vakje illustreren leerlingen die gebeurtenis en in de cirkel in het midden schrijven ze de titel van het verhaal.
- Het verhalenwiel kunnen ze gebruiken om hun verhaal opnieuw te vertellen met visuele ondersteuning. Je kan ze ophangen in de klas of uitdelen en leerlingen een verhaal laten vertellen aan de hand van het verhalenwiel van iemand anders – lukt het hen om via andermans illustraties een verhaal te reconstrueren?

Lees en speel

DOMEIN:	Nederlands				
VAARDIGHEDEN:	varia				
LEEFTIJD:	kleuters	1e graad LO	2e graad LO	3e graad LO	1e graad SO
BENODIGDHEDEN:	Een boek om vanuit te vertrekken				

Hieronder volgen een aantal voorbeelden van activiteiten die rechtstreeks gelinkt zijn aan de boeken die geselecteerd zijn n.a.v. Jeugdboekenmaand 2020: Wat doet kunst. Er staan ook een aantal mooie doeboeken op de website van Jeugdboekenmaand waar je inspiratie uit kan halen voor creatieve activiteiten, maar hier vormen (voor)lees- of prentenboeken het uitgangspunt. De onderstaande boeken zijn geschikt voor verschillende leeftijden.

Het orkest – Chloé Perarnau (Boycott, 2019)

In dit prachtige zoekboek schrijven verschillende muzikanten een postkaart naar de maestro om hem te vertellen over hun citytrip. Ze hebben allemaal hun muziekinstrument bij en de lezer moet proberen om op elke prent de muzikant te vinden.

Laat de leerlingen nu luisteren naar een stuk klassieke muziek en maak hen bewust van een aantal verschillende instrumenten.

Elke leerling kiest nu een muzikant uit het boek waarnaar ze een postkaart willen schrijven met vragen of opmerkingen over het instrument dat ze bespelen.

Delfts Blauw – Ingrid & Dieter Schubert (Leopold, 2018)

In het boek *Delfts Blauw* maak je kennis met muizen die in een pottenbakkerij wonen. Leerlingen leren hoe Delfts blauw aardewerk wordt gemaakt.

Na het lezen en kijken in dit boek gaan leerlingen zelf aan de slag met boetseerklei en maken ze hun eigen versie van de bekende tulpenvaas.

Bladerbeesten – Yvonne Lacet (Gottmer, 2017)

Dit boek nodigt je meteen uit om te gaan spelen en creëren! Op elke pagina staat er een dier gemaakt uit bladeren en bloemen en ernaast vind je de benodigdheden.

Trek naar het park of bos met je leerlingen, laat hen allerlei materialen verzamelen en nadien maken ze er de leukste bladerbeesten mee.

Shadowology – Vincent Bal (Lannoo, 2017)

Vincent Bal heeft de kunst van het spelen met schaduwen onder de knie! Hij fotografeert de schaduw van een object en vertrekt daarvan om een figuur te tekenen.

Blader door het boek, laat je leerlingen inspiratie opdoen en stuur hen eropuit om zelf inspirerende schaduwen te zoeken, te maken en te bewerken!

Rond vierkant vierkant rond – Ted van Lieshout (Leopold, 2015)

Ted van Lieshout toont hoe je gedichten omzet in beeld: beeldsonnetten met andere woorden! Bekijk eerst met je leerlingen een aantal sonnetten en bestudeer de vorm.

Je kan leerlingen nu vragen zelf een beeldsonnet te maken, waarbij ze de vorm van een sonnet moeten respecteren, maar verder kunnen kiezen met welke voorwerpen ze gaan werken.

Bijlagen

Kijkkaartjes

IK HOOR...

IK ZIE...

IK GA...

IK HOOP...

IK VOEL...

IK HEB NET...

IK RUIK...

IK WIL...

IK VERTEL...

IK BEGIN...

IK DOE...

IK PROBEER...

Kijkaartjes met visuele ondersteuning

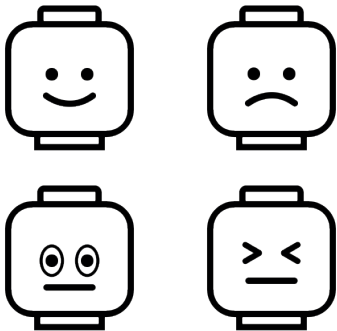

IK HOOR...

IK ZIE...

IK VOEL...

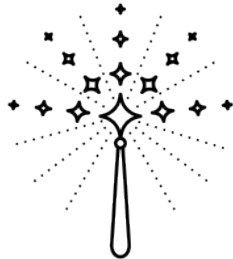

IK ZEG...

IK GA...

IK WIL...

Woordenlijst visuele grammatica

Bij het bespreken van illustraties heb je nood aan een taal om te praten over beelden. In deze woordenlijst vind je enkele kernbegrippen die jou en je leerlingen op weg kunnen helpen. Je hoeft de specifieke terminologie niet te gebruiken, maar het kan helpen om leerlingen bepaalde dingen te vragen over een illustratie waar ze normaal niet meteen bij zouden stilstaan.

WOORD	UITLEG
Boek	
<i>Kaft</i>	Het is niet onbelangrijk om stil te staan bij de omslag van een boek. Dat is uiteindelijk het eerste beeld dat we te zien krijgen van het boek en kan al veel prikkels geven.
<i>Schutblad</i>	Net zoals een kaft kan een schutblad al heel wat info geven over een boek. Meestal zal een schutblad in prentenboeken niet wit zijn maar aan de hand van kleur en/of illustraties al een bepaalde toon aangeven, of zelfs al iets verklappen over het verloop van het verhaal.
<i>Titelpagina</i>	De titelpagina van een prentenboek zal meestal ook geïllustreerd zijn. Deze illustratie zegt vaak al iets over het verhaal. Ook het lettertype van de titel kan al een bepaalde sfeer verraden.
Representatie	
<i>Vormen en lijnen</i>	Gebogen lijnen en vormen ogen natuurlijker, terwijl rechte lijnen en vormen eerder machinaal aanvoelen.
<i>Setting</i>	Waar de illustratie zich afspeelt.
<i>Symbol</i>	De vormgeving van zowel objecten als personages kan bepaalde kwaliteiten uitdrukken waardoor een object vaak meer dan zichzelf representeert. Denk bijvoorbeeld aan de kanten sluier van Carmen die haar mysterie en sensualiteit benadrukt en tegelijkertijd iets spinachtigs weergeeft; een terugkomend thema in het verhaal dat verwijst naar hoe mannen in haar web verstrikt raken.
<i>Vector</i>	Een lijn die je oog leidt van één deel van de tekening naar een ander. Zichtbaar of onzichtbaar, recht of gebogen. Deze (vaak onzichtbare) lijn volgt meestal de richting waarin een personage kijkt.

Interactie

<i>Standpunt</i>	<p>Net zoals bij foto's of films kan veel gezegd worden over het perspectief in prentenboeken.</p> <ul style="list-style-type: none"> → Kikvorsperspectief We kijken van beneden naar boven. Dit perspectief wordt meestal gebruikt om het perspectief van een klein kind of een gevallen persoon te tonen. De personages die in beeld komen lijken dan op reuzen, mensen met meer macht. → Vogelperspectief We kijken van boven naar beneden. Dit perspectief wordt meestal gebruikt om landschappen in beeld te brengen of om het perspectief van een volwassene t.o.v. een kind te tonen. Personages lijken op die manier machteloos of kwetsbaar. → Ooghoogte De horizonlijn staat in het midden. We staan gelijk met de personages. → Over the shoulder We kijken over de schouder van een personage en zien wat het personage ziet.
<i>Kleur</i>	<ul style="list-style-type: none"> → Kleur en symboliek<ul style="list-style-type: none"> → Kleur kan veel symboliek uitdrukken. Wordt een bepaalde kleur bijvoorbeeld slechts bij één personage gebruikt, dan kan dat slaan op eenzaamheid, individualiteit, ... → Kleur kan ook bepaalde emoties opwekken. Dat is echter persoonlijk en ook cultuurgebonden. Rood linken we in het westen bijvoorbeeld vaak aan passie, woede of liefde. In het oosten draagt rood dan weer de betekenis van geluk en voorspoed. → Kleur kan ook ironisch gebruikt worden. Vrolijke felle kleuren die met een trieste tekst contrasteren maken een beeld vaak nog sterker. → Kleur en techniek<ul style="list-style-type: none"> → De manier waarop de illustrator kleur aanbrengt in een illustratie kan eventueel interessant zijn om bij stil te staan. Is er een speciale techniek of een speciale materie gebruikt?
<i>Licht</i>	<p>Het gebruik van licht en schaduw in een beeld kan veel betekenis dragen. Soms geeft het enkel info over tijd en ruimte, andere keren geeft het een bepaalde sfeer weer.</p>
<i>Blik</i>	<p>Waar kijken de personages naar? Volg hun blik en kijk waar zij naar kijken.</p>
<i>Weergave</i>	<p>Modaliteit of weergave gaat over in hoeverre de illustratie de werkelijkheid waarheidsgetrouw afbeeldt. Is het een beeld dat bijna een foto lijkt, of lijkt de illustratie overdreven, verzonnen of niet realistisch?</p>
<i>Nabijheid</i>	<p>De nabijheid tussen personages of objecten vertelt veel over respect en vertrouwen. Afstand kan duiden op isolatie en eenzaamheid.</p>
<i>Shots</i>	<p>Illustraties gebruiken net als film en fotografie verschillende shots om nadruk te leggen op bepaalde dingen. Een opeenvolging van verschillende shots in eenzelfde scene geeft een dynamisch beeld.</p> <ul style="list-style-type: none"> → Extra long shot Een ruim beeld van de omgeving waarbij personages bijna niet zichtbaar zijn. → Long shot Een ruim beeld waarbij de personages duidelijk van kop tot teen afgebeeld staan. → Medium shot Een beeld vanaf het middel van de personages. → Medium close-up Een beeld vanaf de borstkas of schouders van de personages. → Close-up Een detail van een personage of object.

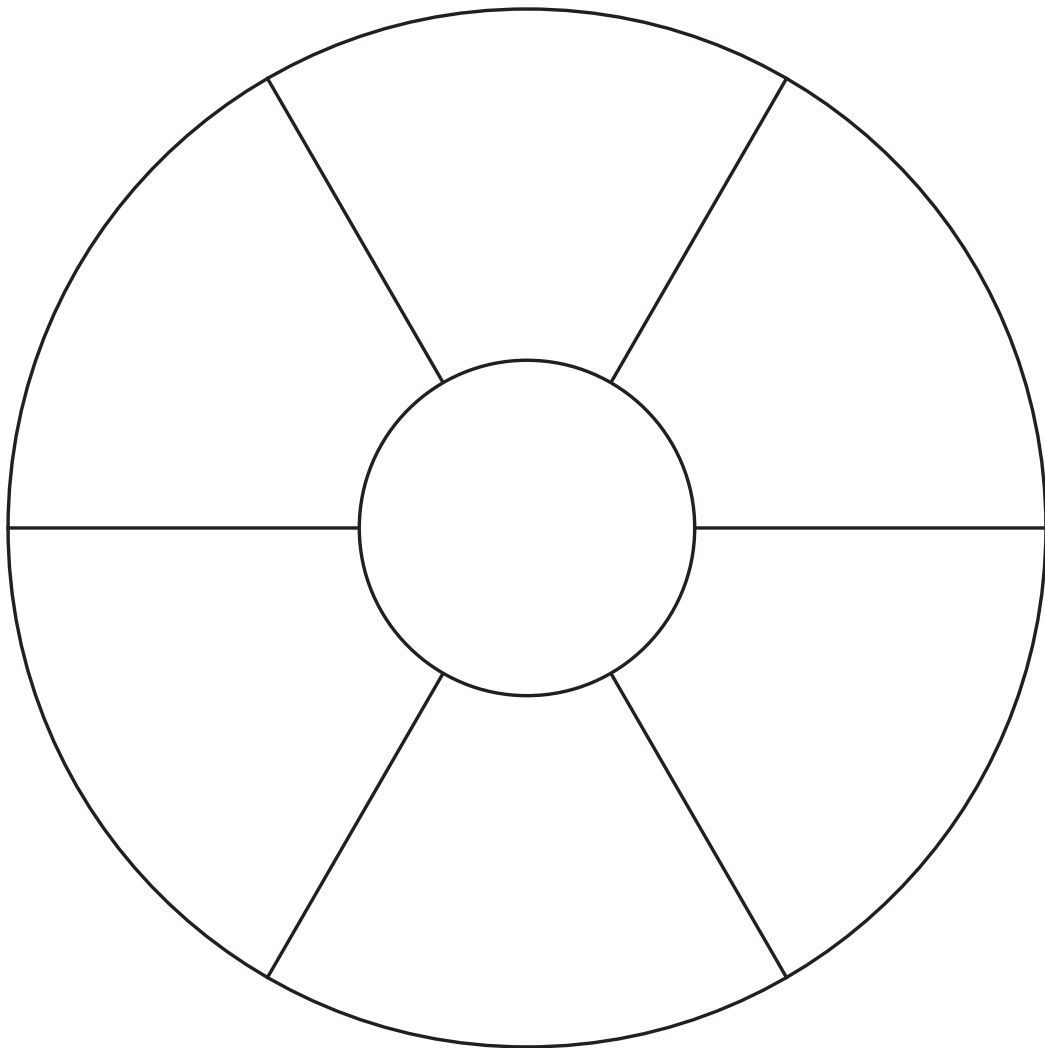
Compositie

<i>Blikvanger</i>	Het punt op de illustratie dat meteen je aandacht vraagt. Dit kan een personage zijn, een actie die plaatsvindt of het gebruik van een bepaalde kleur.
<i>Lay-out</i>	De compositie binnen een beeld kan veel effecten hebben op hoe de kijker het beeld ervaart. De lay-out kan symmetrisch zijn en daardoor statisch ogen, terwijl asymmetrische en diagonale composities eerder dynamisch zijn.
<i>Kadrering</i>	Een illustratie die omkaderd is, geeft een ander gevoel dan een illustratie die een hele pagina in beslag neemt of een illustratie die “los” op een blad staat.
<i>Formaat</i>	<p>Bij formaat spreken we over de verhouding tussen de hoogte en breedte van een boek.</p> <ul style="list-style-type: none"> → Horizontaal/landscape Een horizontaal prentenboek legt de focus op landschappen. De horizontaliteit geeft de illustrator ook de kans om meer te beschrijven op dezelfde bladspreiding. Verder kan horizontaliteit ook een tragere sfeer opwekken. → Verticaal/portrait Bij een verticaal prentenboek ligt de focus meer op personages en hun acties.
<i>Grootte</i>	De grootte van het boek zelf kan de leeservaring sterk beïnvloeden. Een groot boek nodigt uit tot een gedeelde ervaring of een voorleesmoment. Een klein boek wekt dan weer een gevoel van intimiteit op.

Storywheel

Colofon

Dit is een uitgave van Iedereen Leest
naar aanleiding van Jeugdboekenmaand 2020.
Eerder werden al de handleidingen
'Werken met boeken in de klas',
'Werken met non-fictie in de klas'
en 'Empathie stimuleren via boeken' ontwikkeld.
Meer info en downloads vind je op
www.jeugdboekenmaand.be en www.iedereenleest.be

2020

Auteur: Margot Van Dingenen

Vormgeving: Kris Demey